

УДК 371.351

DOI: 10.35432/tisb312024308616

Марія Холод

*аспірантка кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-7915-9935>
e-mail: kholod.maria.odessa@gmail.com*

Наталія Колісніченко

*д.держ.упр., професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>
e-mail: ird@ukr.net*

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА З ПИТАНЬ ІНКЛЮЗИВНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

Досліджуються особливості національного законодавчо-правового контексту інклюзії, що закріплює міжнародні принципи рівності та антидискримінації. Обґрунтовується нормативно-правовий контекст забезпечення права всіх здобувачів на інклюзивну, справедливу та якісну освіту, безперервне навчання; створення недискримінаційних економічних, соціальних, культурних чи особистих умов реалізації права на освіту. Здійснюється аналіз правової складової забезпечення інклюзивної освіти. Прослідковується еволюція поглядів на інклюзивність в освіті, починаючи від акцентуванні на понятті «інтеграція» (включення здобувачів з особливими освітніми потребами в основну систему освіти), з переходом до «інклюзії» (зосередженої на «навчальних можливостях» для всіх здобувачів), і усвідомленню більш сучасного і широкого розуміння інклюзивної освіти як справедливої та високоякісної освіти для всіх здобувачів. Надається правозахисне, освітнє, соціальне, економічне обґрунтування переваг інклюзивної освіти для формування та реалізації публічної політики. Визначаються подальші пріоритети розвитку інклюзивних систем освіти в політико-правових практиках держав.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, міжнародні принципи, право на освіту, забезпечення інклюзивної освіти, інтеграція, публічна політика з питань інклюзивної освіти.

Mariia Kholod

*PhD-student of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University,
<https://orcid.org/0000-0001-7915-9935>
e-mail: kholod.maria.odessa@gmail.com*

Natalia Kolisnichenko

*Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
Head of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>*

PUBLIC POLICY ON INCLUSIVE EDUCATION SYSTEMS: NORMATIVE-LEGAL CONTEXT OF INTERNATIONAL PRACTICE

The peculiarities of the national legislative and legal context of inclusion, which enshrines the international principles of equality and anti-discrimination, are examined. The regulatory and legal context of ensuring the right of all learners to inclusive, fair and high-quality education, continuous training is revealed; provision of non-discriminatory economic, social, cultural or personal conditions for realizing the right to education is analysed. An analysis of the legal component of inclusive education is being carried out. The evolution of views on inclusiveness in education is followed, starting from the emphasis on the concept of «integration» (as inclusion of learners with special educational needs in the usual education system), with the transition to «inclusion» (focused on learning opportunities for all learners), and later to the awareness of more modern and broad understanding of inclusive education as fair and high-quality training for all learners. The human rights, educational, social, and economic justification of the benefits of inclusive education for the formation and implementation of public policy is provided. Further priorities for the development of inclusive education systems in the political and legal practices of states are determined.

Key words: inclusion, inclusive education, international principles, right for education, provision of inclusive education, integration, public policy on inclusive education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

На міжнародному рівні, на рівні Європейського Союзу, існують численні конвенції, декларації, заяви і резолюції, пов'язані з інвалідністю, інклюзією та спеціальною освітою, які лежать в основі національних політик країн і формують підґрунтя для їх реалізації. Керівні принципи політик висвітлюють положення щодо інклюзивної освіти з питань включення, доступу і якості, які пов'язані між собою і підсилюють один одного; справедливості у забезпеченні інклюзивної освіти. Ці документи використовуються як керівні принципи діяльності органів публічної влади з питань освіти загалом і інклюзивної освіти зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питанням формування та реалізації публічної політики держав з питань інклюзивних систем освіти надається значна увага, зокрема шляхом визначення відповідних принципів рівності та недискримінації у низці міжнародних та європейських документів. Це документи ООН (Загальна декларація ООН про права, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю), Всесвітня конференція з питань освіти осіб з особливими потребами, Дакарська Декларація (Декларація тисячоліття), Цілі сталого розвитку на період 2016-2030 років, концепція «Школа дружня до дитини» Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), документи Світового Банку з питань забезпечення права дитини на освіту та наданні додаткової підтримки, відповідні акти ЮНЕСКО.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті - виокремлення, характеристика й аналіз політико-правових аспектів міжнародної практики з питань інклюзивних систем освіти. У статті використовувалися методи системного аналізу та синтезу, порівняння, абстракції, систематизації, які забезпечили визначення та підґрунтя для аналізу публічної політики з питань інклюзивних систем освіти у міжнародному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Національні законодавчо-правові рамки, які закріплюють принципи рівності та антидискримінації, забезпечують правовий захист та відповідне політичне середовище [1]. Рада Європейського Союзу наголошує на необхідності збереження закладів освіти як «безпечного середовища, вільного від насильства, расизму, цькування, кібербулінгу, сексуальних домагань, сексизму, брутальних висловлювань, дезінформації, помилкової інформації та всіх форм дискримінації» [7, с. 8].

Останні резолюції та рекомендації Ради Європейського Союзу [9] підкреслюють важливість гарантування якісної та інклюзивної освіти для всіх як принципу європейського стовпа соціальних прав [14]. Такий підхід сприяє покращенню якості, рівності, інклюзії та успіху для всіх задля забезпечення «особистісного, соціального, громадянського і професійного розвитку всіх громадян Європи» [10, с. 36]. Крім того, Європейська Комісія, Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури [15] визнає, що переваги освіти та навчання виходять за межі окремих осіб і впливають на все суспільство в цілому.

Відтак, політико-правовий контекст повинен забезпечувати право всіх здобувачів на інклюзивну, справедливу та якісну освіту, безперервне навчання; «забезпечувати недискримінаційні економічні, соціальні, культурні чи особисті умови реалізації права на освіту».

«Документи з прав людини протягом багатьох років сформували надійну міжнародну нормативну базу, що забезпечує право на освіту» [19, с. 8]. Це право вперше було визнане в Загальній декларації прав людини (ООН, 1948 р.). Наступним документом була Конвенція проти дискримінації в освіті (ЮНЕСКО, 1960), яка, крім заборони будь-якої форми дискримінації в освіті, декларувала рівні можливості, доступ до безкоштовної освіти та прав меншин [19].

Конвенція ООН про права дитини, як один з найбільш широко ратифікованих договорів, підтверджує право дитини на освіту та обов'язок держави забезпечити безкоштовну та обов'язкову початкову освіту [6]. Вона також зазначає, що дисципліна в школі повинна дотримуватися відповідно до людської гідності дитини та закликає держави забезпечувати регулярну відвідуваність школи та знижувати рівень відрахувань.

Загальний коментар № 13 про право на освіту стверджує, що це право по відношенню до себе «вимагає ... зобов'язання поваги, захисту та забезпечення» [16, с. 10]. Ці зобов'язання повинні відповідати основним характеристикам освіти, яка повинна бути: доступною на всіх рівнях, з наявністю закладів на всіх територіях, включаючи віддалені райони; доступною, функціонувати на основі принципів рівності та недискримінації, усуваючи адміністративні, економічні та фізичні бар'єри, які можуть виключати частину населення з освітнього процесу; прийнятною для дітей та батьків (тобто відповідною, культурно доречною і якісною), з повагою до батьківської свободи; адаптивною, з підтримкою освітян та закладів задля задоволення унікальних потреб усіх здобувачів освіти і реагувати на потреби суспільства, що змінюються, а також на місцеві потреби та умови [19].

Стаття 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю декларує, що здобувачі освіти з інвалідністю мають право на якісну та інклюзивну освіту відповідно до принципів недискримінації та рівності [5].

Загальний коментар № 4 цієї Конвенції уточнює інклюзивну освіту, стверджуючи, що «виключення осіб з інвалідністю з загальної освітньої системи повинно бути заборонене» [17, с. 6]. Розділ 3 (п. 40) чітко зазначає, що Конвенція не підтримує одночасного існування основної та спеціальної або сегрегованої освітніх систем [17, с. 11]. Батьки не повинні бути поставлені перед вибором між освітою, яка забезпечує задоволення потреб їхньої дитини (що може передбачати навчання в спеціальній школі або окремому спеціальному класі), та

забезпеченням рівних прав і можливостей для їхньої дитини як і для інших учнів (через навчання в загальноосвітній школі).

Інклюзія в освіті повинна реалізуватися через «забезпечення відповідних умов» для учнів з інвалідністю [12, с. 12].

Високий комісар ООН з прав людини стверджує, що «законодавчі та політичні повинні включати пункт про недопущення відмови в отриманні освіти, у прийомі до загальноосвітніх шкіл та гарантувати безперервність освіти» [24, с. 12].

Рада Європейського Союзу рекомендує державам-членам забезпечити ефективний і безкоштовний доступ до якісної початкової освіти та догляду за дітьми, а також до освітніх заходів, харчування, охорони здоров'я та проживання [8]. «Стратегія ЄС з прав дитини та європейська гарантія для дітей» об'єднує усі останні законодавчі політики та фінансові інструменти ЄС з прав дитини в єдину рамку.

«Порядок денний 2030 для сталого розвитку» також закріплює право на освіту, при цьому «Ціль сталого розвитку ООН 4» зобов'язує всі країни «забезпечити інклюзивну та справедливу якісну освіту і сприяти можливостям для безперервного навчання для всіх» [11, с. 15]. ЮНЕСКО підкреслює, що: «На відміну від юридично обов'язкових договорів, держави морально та політично зобов'язані досягти ЦСР 4 протягом 15 років» [19, с. 21]. ЮНЕСКО робить висновок, що держави повинні встановити «міцні, засновані на правах, національні політико-правові рамки, які відповідають принципам і зобов'язанням права на освіту». Хоча на рівні країн здійснювалися чималі зусилля, вони «не є достатніми; необхідні подальші конкретні дії для забезпечення реалізації та ефективного виконання цього ключового права людини на національному рівні» [19, с. 8].

Пандемія COVID-19 вплинула на реалізацію права на освіту для багатьох здобувачів. Серед інших факторів, соціальна ізоляція, відмінності у забезпеченні навчання вдома та відсутність доступу до інструментів цифрових технологій збільшили існуючі нерівності [23]. Право здобувачів на освіту також порушується такими чинниками, як-от територіальні-воєнні конфлікти та кліматичні катастрофи. ЮНЕСКО зазначає, що такі події є «можливістю переосмислити стійкість і готовність систем освіти» та зміцнити «основи права на освіту на національному рівні» [19, с. 8].

Це вимагає інтеграції необхідних положень у національне законодавство задля забезпечення реалізації прав усіх здобувачів. Крім того, проведення відповідного моніторингу та збір даних повинні враховувати дітей, які не залучені до жодної форми освіти [18].

Європейська Комісія, Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури визнає «можливості для інновацій», що виникають внаслідок порушень, спричинених пандемією. Комісія закликає зосередити увагу на таких навичках та здібностях, як «самоусвідомлення, побудова стосунків і формування стійкості, що дозволяє дітям адаптуватися і долати особисті труднощі, довгострокові життєві виклики та суспільні потрясіння» [19, с. 3].

І на сьогодні на континенті точаться дебати навколо інклюзивної освіти, розвитку національних систем інклюзивної освіти. Від початку увага акцентувалася на терміні «інтеграція» (включення здобувачів з особливими освітніми потребами в основну систему освіти), пізніше - «інклюзії» (зосередженої на «навчальних можливостях» для всіх здобувачів), а потім на «більш сучасному і широкому розумінні інклюзивної освіти як справедливої та високоякісної освіти для всіх здобувачів» [22, с. 13]. Інклюзивна освіта розвивалася від одношарового концепту, зосередженого на «інтеграції» учнів з інвалідністю (або зі спеціальними потребами) в звичайні заклади освіти до багатошарового концепту.

Останній пов'язаний з формуванням систем освіти, що забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх здобувачів шляхом усунення бар'єрів для їхньої присутності в основних закладах освіти, повної участі в досягненні відповідних ціннісних цілей (включаючи ширші ніж академічне навчання цілі) [2, с. 58].

Незважаючи на численні докази переваг інклюзивної освіти, дебати в країнах-членах продовжуються і сьогодні, ґрунтуючись на різноманітному обґрунтуванні.

Правозахисне обґрунтування базується на твердженні, що освіта є правом окремого здобувача, а не (у випадку з дітьми) правом батьків або опікунів. Навчання з однолітками в громаді, де проживає здобувач, сприяє відчуттю власної гідності та самоповаги, рівному доступу до можливостей та інших послуг у громаді.

Освітнє обґрунтування базується на вимогах інклюзивних закладів освіти навчати всіх дітей разом на основі розроблених та опрацьованих методів навчання, що відповідають індивідуальним особливостям здобувачів. «Виклики, що виникають через індивідуальні потреби, можуть мотивувати і надихати на нові методи викладання та навчання» [20, с. 14]. Це призводить до «потенційно позитивних результатів для всіх здобувачів, коли інклюзивна освіта ефективно спланована і успішно реалізована».

Соціальне обґрунтування актуалізує твердження, що інклюзивні заклади здатні змінювати ставлення населення. Навчання всіх дітей разом є основою для справедливого та недискримінаційного суспільства. Це веде до покращення соціальної інтеграції, розвитку стійкості та кращої підготовленості до ринку праці здобувачів з інвалідністю.

Економічне обґрунтування надає аргументи щодо того, що створення та підтримка закладів, які навчають усіх дітей разом, є менш витратними ніж створення складної системи різних типів закладів, які спеціалізуються на освіті різних груп здобувачів. Якщо доступ забезпечується лише в спеціальних закладах, завжди буде велика кількість дітей з інвалідністю (особливо в віддалених і бідних регіонах), які не матимуть доступу до освіти [20, с. 14]. Крім того, спеціальне (коригуюче) навчання не сприяє формуванню інклюзивних громад і не дозволяє всім здобувачам «здійснювати соціальний та економічний внесок через ринок праці».

Міжнародна комісія з питань майбутнього освіти актуалізує необхідність забезпечення права на якісну освіту протягом життя як основи для нового соціального контракту. Цей контракт включатиме «посилення освіти як громадського зусилля і спільного блага» [19, с. 2]. Вище зазначені положення викликають необхідність уточнення визначення інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта часто тлумачиться як така, що спеціально орієнтована на учнів з інвалідністю та/або спеціальними потребами, замість того, щоб охоплювати всіх учнів, з усіма їхніми різноманітними та індивідуальними потребами, шляхом ідентифікації та усунення бар'єрів до навчання [21, с. 6].

Розробка національних концепцій інклюзивної освіти, які відображають право всіх учнів на якісну інклюзивну освіту, передбачає посилення на Конвенцію проти дискримінації в освіті, а також Конвенцію ООН про права дитини, Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю та повний спектр міжнародних правових договорів. Розробка передбачає врахування багаторівневих підходів до феномену різноманітності [25]. Рада Європейського Союзу підкреслює, що «необхідно забезпечити, щоб усі групи та окремі особи мали рівний доступ до якісних можливостей навчання». Рада визнає, що «дискримінація може походити від комбінації різних аспектів» [7].

На сьогодні цей фактор не враховується повномасштабно всіма країнами-членами у їхній політико-правовій практиці [22].

На рівні ЄС «План дій Європейської Комісії з інтеграції та інклюзії на 2021-2027 роки» базується на «Стратегії гендерної рівності на 2020-2025 роки», «Плані дій ЄС проти расизму на 2020-2025 роки», «Стратегічній рамці ЄС для рівності, інклюзії та участі ромів», «Стратегії прав осіб з інвалідністю» та ін. «План дій» має на меті «врахування комбінації особистих характеристик, таких як стать, расове чи етнічне походження, релігія чи переконання, сексуальна орієнтація та інвалідність» [3, с. 6].

Основними напрямками формування відповідних національних стратегій є співпраця між різними секторами на всіх рівнях системи освіти; більша горизонтальна та вертикальна координація всіх секторів на всіх рівнях системи освіти; посилення відповідальності усіх заінтересованих сторін за успіх кожного здобувача, з чітко визначеними обов'язками щодо рівності та інклюзії [13].

Кінцева мета дебатів навколо інклюзивної освіти повинна полягати в створенні інклюзивної освітньої системи з моделлю навчання, що відповідає принципу різноманітності. Вона повинна визнавати та цінувати унікальну ідентичність кожного здобувача освіти та підтримувати інтеграцію зусиль з інших секторів, окрім освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Інклюзивна освіта пройшла шлях від початкової моделі, яка фокусувалася на «інтеграції» учнів з інвалідністю (або особливими потребами) в звичні школи, до більш складного підходу. Цей новий підхід спрямований на створення освітніх систем, що забезпечують рівні безбар'єрні можливості для всіх учнів. Країни повинні враховувати пріоритети, зумовлені пандемією, територіальними та воєнними конфліктами, зростанням міграції, і працювати над створенням більш стійких освітніх систем, які підготують молодь до життя в умовах невизначеного світу.

Література

1. Agency Position on Inclusive Education Systems. Second edition. Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/agency-position-inclusive-educationsystems-second-edition>
2. Celebrating 25 years on the path to inclusive education. Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/celebrating-25-years>
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027. European Commission. 2020. URL: <http://www.COM/2020/758> final. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0758
4. Convention against Discrimination in Education. Paris: UNESCO. 1960. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132598> (L)
5. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. United Nations. 2006. URL: <http://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-personsdisabilities>
6. Convention on the Rights of the Child. United Nations. 1989. URL: <http://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
7. Council conclusions on equity and inclusion in education and training in order to promote educational success for all. Council of the European Union. 2021. 2021/C 221/02. URL: [http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XG0610\(01\)](http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XG0610(01))
8. Council Recommendation (EU) 2021/1004 of 14 June 2021 establishing a European Child Guarantee. Council of the European Union. 2021. URL: <http://www.eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.223.01.0014.01.ENG

9. Council Recommendation of 28 November 2022 on Pathways to School Success and replacing the Council Recommendation of 28 June 2011 on policies to reduce early school leaving. Council of the European Union. 2022. 2022/C 469/01. URL: <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022H1209%2801%29>

10. Council resolution on The European Education Area: Looking to 2025 and beyond. Council of the European Union. 2023. 2023/C 185/08. URL: <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023G0526%2801%29>

11. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all. Paris: UNESCO. 2015. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>

12. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. UN High Commissioner for Human Rights. 2019. URL: <http://www.digitallibrary.un.org/record/3791961?ln=en>

13. Equity and Inclusion in Education: Finding Strength through Diversity (Abridged version). Paris: OECD Publishing. OECD. 2023. URL: <http://www.oecd.org/education/strength-throughdiversity/Equity>

14. European Pillar of Social Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission. 2018. URL: <http://www.data.europa.eu/doi/10.2792/154364>

15. Fack G., Agasisti T., Bonal X., De Witte K., Dohmen D., Haase S. et al. Interim report of the Commission expert group on quality investment in education and training. Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, data. 2022. URL: <http://www.europa.eu/doi/10.2766/37858>

16. General Comment No. 13: The Right to Education (Article 13). United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights. 1999. URL: <http://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/d-generalcomment-no-13-right-education-article-13-1999>

17. General comment No. 4, Article 24: Right to inclusive education, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2016. 2 September 2016. CRPD/C/GC/4/. URL: <http://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/generalcomment-no-4-article-24-right-inclusive>

18. Global Education Monitoring Report 2021 – Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia – Inclusion and education: All means all. Paris: UNESCO. UNESCO, Network of Education Policy Centers and European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2021. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375490>

19. Guidelines to strengthen the right to education in national frameworks. Paris: UNESCO. 2021. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375352>

20. Inclusive education for persons with disabilities – Are we making progress? Background paper prepared for the International Forum on inclusion and equity in education – Every Learner Matters, Cali, Colombia, 11–13 September 2019. UNESCO. 2019. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370386>

21. Legislative Definitions around Learners' Needs – Policy Brief. (M. Turner-Cmuchal, ed.). Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/Legislative-Definitions-policy-brief>

22. Legislative Definitions around Learners' Needs: A snapshot of European country

approaches. (M. Turner-Cmuchal and A. Lecheval, eds.). Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/Legislative-Definitions-report>

23. Reimagining our futures together: A new social contract for education. Paris: UNESCO. International Commission on the Futures of Education. 2021. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707?1>

24. UN High Commissioner for Human Rights. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. digitallibrary. 2019. URL: <http://un.org/record/3791961?ln=en>

25. Why equity in education is so elusive', in World Class: How to Build a 21st Century School System. Paris: OECD. 2018. URL: <http://www.doi.org/10.1787/9789264300002-4-en>

References

1. Agency Position on Inclusive Education Systems. Second edition. Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/agency-position-inclusive-educationsystems-second-edition>

2. Celebrating 25 years on the path to inclusive education. Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/celebrating-25-years>

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027. European Commission. 2020. URL: <http://www.COM/2020/758> final. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0758

4. Convention against Discrimination in Education. Paris: UNESCO. 1960. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132598> (L

5. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. United Nations. 2006. URL: <http://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-personsdisabilities>

6. Convention on the Rights of the Child. United Nations. 1989. URL: <http://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

7. Council conclusions on equity and inclusion in education and training in order to promote educational success for all. Council of the European Union. 2021. 2021/C 221/02. URL: [http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XG0610\(01\)](http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XG0610(01))

8. Council Recommendation (EU) 2021/1004 of 14 June 2021 establishing a European Child Guarantee. Council of the European Union. 2021. URL: http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.223.01.0014.01.ENG

9. Council Recommendation of 28 November 2022 on Pathways to School Success and replacing the Council Recommendation of 28 June 2011 on policies to reduce early school leaving. Council of the European Union. 2022. 2022/C 469/01. URL: <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022H1209%2801%29>

10. Council resolution on The European Education Area: Looking to 2025 and beyond. Council of the European Union. 2023. 2023/C 185/08. URL: <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023G0526%2801%29>

11. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all. Paris: UNESCO. 2015. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>

12. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. UN High Commissioner for Human Rights. 2019. URL: <http://www.digitallibrary.un.org/record/3791961?ln=en>
13. Equity and Inclusion in Education: Finding Strength through Diversity (Abridged version). Paris: OECD Publishing. OECD. 2023. URL: <http://www.oecd.org/education/strength-throughdiversity/Equity>
14. European Pillar of Social Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission. 2018. URL: <http://www.data.europa.eu/doi/10.2792/154364>
15. Fack G., Agasisti T., Bonal X., De Witte K., Dohmen D., Haase S. et al. Interim report of the Commission expert group on quality investment in education and training. Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, data. 2022. URL: <http://www.europa.eu/doi/10.2766/37858>
16. General Comment No. 13: The Right to Education (Article 13). United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights. 1999. URL: <http://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/d-generalcomment-no-13-right-education-article-13-1999>
17. General comment No. 4, Article 24: Right to inclusive education, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2016. 2 September 2016. CRPD/C/GC/4/. URL: <http://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/generalcomment-no-4-article-24-right-inclusive>
18. Global Education Monitoring Report 2021 – Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia – Inclusion and education: All means all. Paris: UNESCO. UNESCO, Network of Education Policy Centers and European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2021. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375490>
19. Guidelines to strengthen the right to education in national frameworks. Paris: UNESCO. 2021. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375352>
20. Inclusive education for persons with disabilities – Are we making progress? Background paper prepared for the International Forum on inclusion and equity in education – Every Learner Matters, Cali, Colombia, 11–13 September 2019. UNESCO. 2019. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370386>
21. Legislative Definitions around Learners' Needs – Policy Brief. (M. Turner-Cmuchal, ed.). Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/Legislative-Definitions-policy-brief>
22. Legislative Definitions around Learners' Needs: A snapshot of European country approaches. (M. Turner-Cmuchal and A. Lecheval, eds.). Odense, Denmark. European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022. URL: <http://www.european-agency.org/resources/publications/Legislative-Definitions-report>
23. Reimagining our futures together: A new social contract for education. Paris: UNESCO. International Commission on the Futures of Education. 2021. URL: <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707?1>
24. UN High Commissioner for Human Rights. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. digitallibrary. 2019. URL: <http://un.org/record/3791961?ln=en>
25. Why equity in education is so elusive', in World Class: How to Build a 21st Century School System. Paris: OECD. 2018. URL: <http://www.doi.org/10.1787/9789264300002-4-en>